

A népfőiskolák szerepe az osztrák felnőttképzésben

A XX. kerületi népfőiskola

Ebben a fejezetben tárgyalom a Brigittenau-i Népfőiskola kialakulását, a vezetőségét, a strukturális rendszerét. Majd rátérek a képzési tevékenységének az elemzésére, végül a konkrét vizsgálatomat mutatom be.

A népfőiskola Bécs 20. kerületében található, ma egyike a legjelentősebb képző intézmények. A Brigittenau-i Népfőiskola objektív történeti áttekintéséhez a Népfőiskolai Archívumban végeztem adatgyűjtést¹, ami alapján a következő beszámolót állítottam össze.

A 1900-as századfordulóval Ausztriában munkásmozgalmi törekvések indultak. A Brigittenau-i Népfőiskola létesítése is a munkás kerület munkásainak erős kényszerítő nyomására történt. 1925 októberében. Kari Seitz² Bécs polgármestere megnyitotta a Brigittenau-i Népotthon, mint az Ottakring-i Népotthon egyik fiókintézetét. Az eseményről a Népotthon akkori vezetője, Dr. Becke³ így nyilatkozott: „A népfőiskolák egy újabb lépése azon az úton, ami a műveléssel hasznossá tett Bécs felé visz.” (*Ellenbogen, 1977* 7.25.0.) Az ünnepélyes megnyitón a munkásság és a kerület lakossága mellett nem csak a polgármester, de az oktatási miniszter, az Bécsi egyetemi rektor, és végül a Technikai Főiskola rektora is jelen volt. Dr. Wilhelm Ellenbogen⁴ a szociáldemokrata párt nevében üdvözölte az új intézményt megalapítását, a Természettudományi Múzeum pedig képviselője által küldte gratulációját. (*Ellenbogen, 1977*)

A Népotthon, ami a Brigittenau-i intézet létrehozását segítette – a bécsi Ottakringi Népfőiskola volt, amely a fővárosban zajló népképzés első három legjelentősebb intézménye között volt. A Brigittenau képzőközpontot ennek a részeként hozták létre. A jó

¹ Lásd részletesen: Dr. Anton Raschka (1964): *Volkbildung in der Brigittenau*; Dr. Wolfgang Speiser (1964): *Volksheim Brigittenau- einst und jetzt*; Dr. W. Ellenbogen (1977): *Die neue Volkshochschule in der Brigittenau*; Dr. phil. Lorenz Mikoletzky (1977): *Die Brigittenau- Der Weg des XX. Wiener Gemeindebezirkes aus dem Gestern ins Heute*.

² Karl Seitz (1896-1950): Bécsben született az Osztrák-Magyar Monarchia idején. Korai árvasága ellenére kitűnő oktatásban részesült, a St. Pölten-i Tanárképző Főiskolát végezte el. 1888-ban kezdte meg tanári pályafutását Bécsben. Nyíltan vallotta szociáldemokrata nézeteit. 1896-ban megalapította a Szociáldemokrata Tanári Szakszervezetet. A továbbiakban a politika felé fordul, és a kor legkiválóbb oktatáspolitikai szakértőjeként tartják számon.

³ Friedrich Becke (1855-1931): Prágai könyvkereskedő fia, 1874-től Bécsben tanult. 1890-ben Prágában lesz egyetemi tanár, majd Bécsben. Tudományos sikerei miatt 1911-1929 között a Tudományos Akadémia főtítkárává választották. Korának kiemelkedő tudósaként ő is lelkesen támogatta a kultúra terjesztését széles körben. Különösen az Ottakring-i Népotthon megvalósításán munkálkodott. (*Filla, 1993*)

⁴ Dr. Wilhelm Ellenbogen (1863-1951): Osztrák szociáldemokrata politikus. A politikával akkor ismerkedett meg, amikor orvosként Bécsbe került. 1891-től a Munkavállalók Oktatási Egyesületének igazgatója lett. 1919-1934 között parlamenti képviselő, előadóként részt vesz szocialista kongresszusokon. (*Riesinger, 1971*)

kapcsolat a két intézmény részéről egészen a kezdetektől, napjainkig nyomon követhető. Mivel a Brigittenau-i intézmény nem egy különálló létesítményként alakult, hanem esti tagozatos képzőhely volt, a tevékenységi köre is ennek megfelelően alakult. Ám a képzési hely önállósága fejlődött, hiszen az oktatást saját szervezésben bonyolították, legtöbbször a Strom utca 78. szám alatti leányiskolában. (*Raschka, 1964*)

Az a Népotthon a munkások és az egyszerű emberek képzőhelye volt, ahol a résztvevők magas szintű iskolai képzés által pótolhatták hiányos ismereteiket. A 20-as években ezért már szinte „népi egyetemként” tartották számon. Ugyanis itt nem csak középiskolai tudást, de részben főiskolai anyagot is módjában állt a tanulóknak elsajátítani természettudományi, társadalom- és gazdaságtudományi valamint szociológiai és pszichológiai ismeretek segítségével. A tanítási program számtalan nyelvi kurzust, és egy egész sor tudományos tanfolyamot tartalmazott. Az irodalom területéről mindenek előtt Goethe-vei foglalkoztak, történelmi ismeretek gyanánt pedig a világtörténelem minden fontosabb fejezete szóba került. Ugyanakkor a földtörténet és a filozófia, mint tudomány is nagy népszerűségnek örvendett. (*Ellenbogen, 1977*)

A nagyobb tudás és cselekvőképesség által elért életminőség-javításért dolgozott többek között az itt oktató Kreises Edgard Zilsel⁵ filozófus. Ugyanakkor itt tartott beszédet prof. dr. Max Adler⁶ egyetemi tanár „A szocializmus történetéről. A kerület képviselője, Emmy Freundlich⁷ pedig egy kurzust vezetett „Közgazdaságtan és Világgazdaság” címmel. Az előadók névsora között találjuk Dr. Viktor Malejka-t⁸, akik az Oroszország- Állam és emberek” című kurzus megvalósításában játszottak nagy szerepet. (*Speiner, 1964*)

Dr Wolfgang Speiser írásából” az is kiderül, hogy az oktatás-szervezési munkálato-
kat is képzett személyek látták el. Először Dr. Wilhelm Börner⁹, 1929 után

⁵ Kreises Edgard Zilsel (1891-1944): Tudománytörténész, Bécsben született egy zsidó ügyvéd fiaként. 1910-ben kezdte tanulmányozni a matematikát és a filozófiát. 1915-ben szerzett fizikából doktori címet. 1922-ben az Oktatási Minisztérium megbízásából felnőttképzési tevékenységet végez, mint tanár. Az Ottakringi Népotthonban a fizika részleg vezetője. (*Dvorak, 1981*)

⁶ Max Adler (1873- 1937): Osztrák marxizmus képviselője. Bécsben született, jogot tanult és gyakorolt. Szociológiát és társadalompolitikát tanított a Bécsi Egyetemen. 1920-1923 között országgyűlési képviselő. Kidolgozott egy szocialista filozófiai elméletet, az „új embert”, mely hatással volt a kulturális életre. Az Ottakringi Népotthonban számos filozófiai és gazdasági kérdést feszegető tanfolyamot vezetett. (*Weidenholzer, 1981*)

⁷ Emmy Freundlich (1878-1948): Gazdag mérnök és politikus lányaként született. Lázadó lányból vált a szociáldemokrata párt lelkes hívévé különösen a nők és a családi problémák témaköreire volt érzékeny. Az 1900-as évek elején Bécsbe költözött és egyre fontosabb politikai szerepeit töltötte be az akkori társadalomban. A háborús gazdálkodás idején őt nevezték ki az Élelmezési Hivatal vezetésére, ezzel korának egyik legjelentősebb női szerepét kapta meg a politikai életben. (*Strommer, 2008*)

⁸ Viktor Matejka (1901-1993): Alsó-Ausztriai Korneuburg-ban született, szerény körülmények között. Történelmet tanult a Bécsi Egyetemen, utána újságíróként dolgozott. 1934-től az Ottakringi Népotthon vezetője. Munkássága során a nyalt oktatást hirdette. 1936-ban a politika keresztüztébe kerül és borányai miatt leváltották.

Lásd bővebben: <http://www.adulteducation.at/de/historiografie/personen/87>

⁹ Dr. Wilhelm Börner (1882-1951): Egy vasúti főmérnök fiaként született. Bécsben töltötte gyermekkorát. Tanulmányait pedagógia és filozófia irányban kezdte meg. 1906-tól teljes munkaidejű

Ing. Max Chameides¹⁰ fizikus, aki például előadásokat szervezett a népotthon Technikai Programjának megvalósításához. A zenei képzésért pedig nem más felelt, mint az ismert zeneszerző és zenetörténész Paul Amadeus¹¹. (Speiner, 1964)

A képzés első éveiben a Brigittenau-i Népfőiskola nagy sikerekkel indult, 1177 férfi és 610 női hallgatóját regisztrálták. Ha megnézzük azt, hogy az ekkor Bécsben működő összes népfőiskolai hallgató száma ugyan ebben az évben 7.143 férfiből és 5.579 nőből állt, akkor az is kiderül, hogy a 20. kerületi népfőiskola adta a résztvevők 14%-át. Ezt a fajta részvételt mindenki egyaránt folytatandó célnak könyvelte el. (Raschka, 1964)

1934-ben ez a szépen felépített, jól működő kerületi Népotthon átalakult. Ettől kezdve ugyanis a szabad, demokratikus irányvonalat követő munka tragikus véget ért. Ausztria függetlenségének elvesztésével a szabad népművelés, mint definíció is megszűnt létezni. Azok, akik meg akarták védeni a demokráciát, véres harcok után tömött cellákba kerültek. A kerület egyetlen intellektuális alakja a „Jagerhof* kávéház tulajdonosa volt, a többieket mind a nemzet ellenségének titulálták. A náci időszakban, és a háború alatt egy bizonyos „20. kerületi Népképzési Intézmény** létezett, ahol a rasszhyigiéniával és a „nagy emberrel” – Adolf Hitlerrel foglalkoztak. (Raschka, 1964)

1945 után a Népfőiskolát újra megalapították, bátor brigittenau-i lakosok, politikusok, üzletemberek, professzorok és fiatal népművelők hathatós segítségével. Az akkori kerületi elöljáró és Frau Leopoldine Blum¹² a népfőiskola vezetője szó szerint pénzhínnnyal és más erőforrások szükségletének leküzdésével dolgoztak a 20. kerületi népfőiskola újra létesítéséért. A Brigittenau-i képzőintézmény másodszeri kinyitására komoly szerepet játszott abban, hogy a háború után a polgárok úgy érezzék, van értelme küzdeni egy szebb életért, van kiút a sötétségből. A Népfőiskola ajtaja mindenki előtt nyitva állt. 1946 a Brigittenau-i Népfőiskola újra alapításának dátuma, amikor is az intézményt nemcsak újra életre hívták, hanem strukturálisan új formába is öntötték.

Önálló kerületi népfőiskola lett, független az egykori Ottakring-i anyaintézetétől. (Mikoletzky 1977)

A képzés szabadsága igen nehezen érte el a háború előtti állapotát, így 1955-ig kellett várni az optimális helyzet kialakulására. Másrészről viszont ez az évszám köthető egy korszakváltáshoz is: ekkor fejezte be Frau Leopoldine Blum a népfőiskola vezetőjeként betöltött hosszú pályafutását. Átsegítette a 20. kerületi képzőintézményt egy nehéz időszakon, és megerősödve adta át a következő vezetőnek Herr Kut Schmid-nek¹³. A pro-

---

titkára a bécsi Országos Oktatási Szövetségnek. Fő képviselője a szabad-vallásos erkölcsi nevelésnek. A filozófiai és irodalmi műveknek szentelve képzelte el a közoktatást. Támogatta a nyilvános könyvtárakat és tiltakozott a gicces irodalom terjedése ellen. (Börner, 1971)

¹⁰ Max Chameides (1901-1963): A két világháború közötti időszak legaktívabb személye. Miután a Műszaki Egyetem gépészeti és villamosmérnöki szakát elvégezte a Brigittenau-i Népfőiskola titkára. Viktor Matejkával együtt támogatta a „Vasárnapi tárgyalások” című élénk munkásmozgalmi programot és a „Vasárnapi Matiné” elnevezésű filmklubot. Szaklmájából adódóan fontosnak tartotta a technikai közösség-nevelést. (Matejka, 1977)

¹¹ Paul Amadeus (1893-1900): Bécsben született zeneszerző, zongoraművész, karmester. Nagy szerepe volt az amarikai egyetem zenei részlegének fejlesztésében. A második világháborúban az USA-ba emigrált. (Ganglbauer, 2004)

¹² Leopoldine Blum: A Brigittenau Népfőiskola vezetője a második világháború után.

¹³ Kut Schmid: A Brigittenau-i Népfőiskola második vezetője a II. világháború után

fesszor 1989-ig volt az intézmény igazgatója. Őt követte Dr. Arne Haselbach¹⁴ (1990-2006), jelenleg pedig Mag. Walter Schuster a népfőiskola vezetője. (*Mikoletzky, 1977*)

A Brigittenau-i népfőiskola ugyanakkor nem csak igazgatóval, hanem egyesületi formája lévén elnökkel is rendelkezik. Az első elnök Kari Michal volt (1945-1961), akinek az elnöksége alatt, megkezdődött a kerülettel kapcsolatos adatgyűjtés. Kari Michal támogatta minden történelmi, fejlődéstörténeti, társadalmi esemény vagy tárgy gyűjtését és rendszerezését. Azt szerette volna, ha a népfőiskola egy külön termében ezek a tárgyak, emlékek kiállításra kerülnek. Gyűjteményéhez számtalan adomány és hagyaték került. Őt követte az ünnepélyesen megválasztott Edmund Holzfeind¹⁵. „Az ő személyét nagy tetterre készség és türelem jellemezte, ami hathatósan segítette a népfőiskola gondjainak megoldásában”. (*Raschka, 1964.29.0.*) Elnöksége alatt a legnagyobb siker az volt, hogy a népfőiskola beköltözhetett a mai épületébe a Raffaelgasse 13 szám alá. 1974-ben Edmund Holzfeind-ot Therese Weinand¹⁶ váltotta az elnöki székben, és kitűnő munkája egészen 1996-ig patronálta az intézményt. Utána Dr. Hans Nidermüller¹⁷ (1996-2004) következett, és a jelenlegi elnöke a Brigittenau-i Népfőiskola Egyesületének 2006-tól Kari Laci na.¹⁸

A Brigittenau-i népfőisólában jelenleg 22-en dolgoznak, ha az IKH program munkatársait is hozzá vesszük a létszámhoz, akkor 25-en. Az igazgató után következő legfontosabb pozíció, a képzés menedzseré. Walpurga Jurkoviccs fele az nyelv és mozgás témájú kurzusokért. Mag. Katharina Brandel az IKH-ért, Dr. Sabine Prokop a személyiségi, pedagógiai képzésekért, valamint a művészeti és kulturális kurzusokért.

Az ügyfélszolgálaton nyolc ember dolgozik váltott műszakban: Anna Bayer, Barbara Stelzl, Mag. Edvina Srndic, Kadriye Ucan, Roswitha Schütz, Andrea Lebensorger, Sultan Seker, Andrea Kammerer.

Az előadásokat egy személyben Walter Kalvoda szervezi, vezeti. Technikusként öt ember dolgozik a Brigittenau-i Népfőiskolánál. Név szerint: Vitormir Miskic, Helmut Horváth, Erwin Houska, Johann Kratochvil. Josef Raschbacher. A takarító személyzet négy tagból áll: Renate Pavlicky, Maria Matschnig, Tomislava Jancic, Kurtic Sabovic Zekira. A már említett IKH program irányítása három kézben összpontosul: Mag. Elisabeth Ettl-ében, Mag. Elisabeth Yagci-Grobner-ében és végül Mag. Gábielé Hofbauer-ében.

A következő fejezetekben a kutatásomat mutatom be. Tárgyalom a Brigittenau-i Népfőiskolában megvalósuló oktatás-szervezést és az ezzel kapcsolatos speciális tevékenységeket. Bemutatom az oktatás-szervezés eszközeit, dokumentumait, folyamatait.

¹⁴ Arne Haselbach: A Brigittenau-i Népfőiskola harmadik vezetője a II. világháború után.

¹⁵ Edmund Holzfeind: 1961-1974 között a Brigittenau-i Népfőiskola Egyesületének az elnöke

¹⁶ Therese Weinand: 1974-1996 között a Brigittenau-i Népfőiskola Egyesületének az elnöke

¹⁷ Hans Nidermüller: 1996-2004 között a Brigittenau-i Népfőiskola Egyesületének az elnöke

¹⁸ Az igazgatók, és egyesületi elnökök listája a Népfőiskolai Archivum adattárából került összeállításra.

Ősz, te máshogyan ősz...

Volt egy pillanat, amikor megfogalmazódott bennem, hogy ott, Dániában, Fyn szigete felett, mások a felhők. Bután hangzik, elhiszem, közben pontosan tudom, hogy mennyire valós egy érzet volt, hogy mások a felhők. Ott, az iskola körül, talán lenn a parton jutott eszembe az emlék: a bűvárzsebkönyv és a felhők. Akkor, kisgyerekként még gondolkodtam is rajta, hogyan lehetnek mások a felhők... Majd 30 évvel később, 1000 km-rel arrébb tényleg mások voltak a felhők, ja, és most is mások.

Nemcsak a felhők voltak mások. Az ősz is. A viharok és villámok nélküli szeles, esős ősz. A záporok és zivatarok húsz percenként jöttek. Aztán ennyi idő után mentek. Voltak rövidebbek, hosszabbak is, az idő hűlt, egyre hidegebb lett, és közben az én állapotom is egyre romlott. Még Magyarországon jelentkeztek a tünetek, de már nem volt idő kórházba menni. Később, Dániában az orvosok beszéltek operációról, különféle betegségekről, amelytől én kellően megrémültem. (Már így is liszt-érzékeny vagyok, s egy újabb emésztőszervi betegségtől, amely súlyosan korlátozta volna az életemet – egyszerűen megrémültem.) S az sem segített, hogy volt eu-s egészségügyi kártyám. Mindenki rendes volt és segítőkész, de a vizsgálatra, majd 3 hónapot vártam. Kimerítő volt nem tudni, mit ehetek, hogy milyen diétát tartsak egy idegen országban, ahol nem én készítettem a saját ételemet, hanem az iskola. S miután nem volt diagnózis, nem volt mihez illeszteni a diétát. Sakk. Kemény sakk volt. (Közben elmagyarázták, hogy valószínűleg csak azokra a vizsgálatokra utalnak be, amelyekre a biztostási intézet igent mond – a közérzetemen ez nem segített.)

S miközben életem egyik legklasszabb élménye, önfeledt második gyermekkorom lehetett volna az iskola – mert a tanulók, résztvevők így élük meg a népfőiskolát –, számomra úgy vált egyre nehezebbé a helyzet. Közben ugyanis édesanyám állapota is romlott. Egy idegen országban – megannyi idegen ember között – abszolút nem tudtam kivel beszélni erről az egészről. Egy nap azonban odajött hozzám az egyik tanár, Mette, és megkérdezte, hogy beszéljünk-e. Egy megkönnyebbült sóhajjal mondtam igent. Furcsa így visszagondolni, hogy miért nem én kértem segítséget. Talán mert szégyelltem a helyzetet – azt, hogy ennyire problémás eset voltam. Azt sem tudtam, hogyan működik a rendszer. Az is igaz, hogy próbáltam a problémáimat nem másra tolni. Főleg nem a gyerekekre. Mit mondhattak volna?

S közben Svédországba készültünk. A befogadó iskolánk egy másik egyházi fenntartású népfőiskola volt. S ezen túlmenően is más volt. Svédországban más a népfőiskolák megítélése. Dániában a későbbi tanulmányok és jelentkezések esetében ez többlet pontszámot és előnyt jelent. Svédországban, amennyire mi értettük, kicsit szégyen népfőiskolásnak lenni. Úgy értelmezik, hogy azok a diákok járnak oda, akik kiesnek az állami oktatásból. Amelyikbe mi kerültünk, egy hallgatag csendes iskola volt. Keresztény intézményi fenntartó, így talán nem meglepő, hogy alkoholt nem lehetett fogyasztani az iskola területén. De nem voltak közös programok és rendezvények sem. A diákok nagy része bejáró volt. Nem alakult ki igazi iskolai közösség...

Visszatérve egy picit a dán-svéd népfőiskolai összehasonlításra: nehéz volt megér-

teni. Most se megy. Mert Dániában is vannak problémákkal küzdő diákok, és mégis pozitív a népfőiskola megítélése és az ott eltöltött tanulmányi időszak. Közben zseniális élmény és kaland.

Szóval készültünk a svédországi előadásunkra, énekeltünk az összes nyelven, ami az osztályunkban jelen volt – emlékeztetőül jelzem: 9 nemzetiségből érkeztek tanulók az osztályunkba. 9 nyelven énekeltünk – hozzáteszem, a magyar volt a legnehezebb –, táncoltunk is argentin, albán és magyar néptáncot. (Magam is meglepődtem, hogy mennyire nagy öröm volt összerakni a magyar néptánc-koreográfiát!)

Közben Mette-vel négyszemközti beszélgetéseken dolgoztunk a múltamon, a lelki-világomon, annak sérüléseim, fájdalmaim. Senki mellett nem éreztem azt, hogy komolyan venné, vagy komolyan tudná venni a fájdalmaimat, szorongásomat. Ő, mind spirituálisan, mind lelkileg ott volt mellettem, törődött velem. Már akkor is tudtam, amit azóta, a második ösztöndíjam után, még tisztábban láttam, hogy milyen különleges tanár is ő. Tudásban, érzelmileg, emberileg, spirituálisan, mennyire sokrétűen fejlett. Mennyire bátor lelkileg; ahogyan másokkal törődik, hogy másokkal foglalkozik. Ugyanaz a törődés, figyelem és a többi... Meglep, ha azt írom, hogy az egyik tanulója egy hip-hop dalt is írt róla, amire az egyik iskolai bulin táncoltunk? Zseniális!

Ott, a beszélgetéseinken tudtam nyugodtan sírni mellette. Nem tudom, hogy kifejezzem pontosan, hogy ebben a speciális iskolatípusban (az iskola biztonságának, a törődésének, az emberségének, a szeretetének a légkörében, az emberi közelségben) mennyire más tanulási minőségre van lehetőség – ami a hagyományos iskolai rendszerben nem jelenik meg, és talán nem is jelenhet meg. Ez egy fontos kérdés, és már jó ideje boncolgatják, és ezt meghagyom az oktatási szakembereknek. De a népfőiskola, az népfőiskola – hozzá teszem ez a nordfyn-i népfőiskola, mert ennek az oktatási rendszernek a keretein belül is sok fajta van. A nordfyn-i érdekessége, hogy kifejezetten személyiségfejlesztő osztálya is van, ami lenyűgöző! Szerencsés, aki náluk tanulhat! Az voltam.

Magam is meglepődtem, hogy mennyire nagy arányban foglalkoznak a diákokkal egyénileg. Van, akivel az iskola keretein belül, van, akivel azon kívül. Munkát keresnek a tanulóknak, szállást – kinek, mire van szüksége. Igyekeznek elrendezni a jövőjüket. (A második szemeszterben az egyik tanár úgy fogalmazott: „néha csak úgy örökbe fogadná a diákokat!” Szereti a munkáját. Szereti a diákokat! Szerettem nézni, ahogy a diákjaira néz, ahogy mosolyog. Csoda nő!)

Aztán októberben, a vizsgálat után kiderült, hogy a problémámat „csak” egy vírus okozza. A kezelést követően pár nap alatt rendbe jöttem. Úgyhogy a hátralévő néhány hétben már egészséges voltam. Mennyire megváltozott minden! De ezt már a következő részre tartogatom.